

УКРАЇНА ТА РОСІЯ : ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ, ГЕОПОЛІТИЧНІ ТА ГЕОКУЛЬТУРНІ ВІДМІННОСТІ

Постановка проблеми. В умовах україно-російської «гібридної війни» як українське, так і російське суспільство перебуває у постійній інформаційній війні. Сьогодні багато джерел подають інформацію про те, що українці один і той самий народ, але це не так. Усім українцям потрібно знати історію свого народу, щоб не вірити брехні телебачення. Ця тема є актуальною в будь-який час, адже український і російський народи хоч і вважають «братніми», але є маса відмінностей, про які я розповім у своїй статті.

Об'єктом дослідження є стосунки України та Росії у геополітичному просторі.

Предмет дослідження – особливості етнічної та культурної типології українського та російського народів.

Метою мого дослідження є довести те, що українці та росіяни два різні народи із своїми цивілізаційними, геокультурними та геополітичними відмінностями.

Відповідно до мети поставимо такі **завдання:**

- ✓ розкрити основні цивілізаційні відмінності
- ✓ розкрити основні геокультурні відмінності
- ✓ розкрити основні геополітичні відмінності

Стан дослідження проблеми:

Протистояння України та Росії – одвічна боротьба двох народів. Напевно вже українці звикли до такого «брата», як росіяни і не можуть без нього, проте ми різні нації, з різною історією, звичаями, традиціями, менталітетом та здатністю до існування. Все те, що нам потрібно в першу чергу для росіян є другорядним і неважливим.

Дискусія про доцільність української незалежності ведеться й у високих політичних колах, і в інтелектуальному середовищі, і в суспільному транспорті. Найчастіше вона переноситься з політичної в етнологічну сферу і зводиться до питання: чи є українці особливим (єдиним) етносом, чи вони - складена частина (частини) єдиного східнослов'янських (росіянина) етносу?

Що ж, у даній статті ми спробуємо показати цивілізаційні, геополітичні та геокультурні відмінності Росії та України. Таке співставлення можна оцінювати з позицій тих подій, що відбуваються у сьогоденні.

Росія завжди формувалася за імперативним принципом, а формування сучасної державної території України відбувалося в рамках Російської імперії – СРСР і проходило у декілька етапів. **Перший** (кінець XVI – кінець XVII ст.) характеризується вичленуванням зі складу Речі Посполитої території Малоросії (Середньої Наддніпрянщини) і початком колонізації Слобожанщини (Східної України), у якій українці брали участь разом з росіянами.

Другий (друга половина XVIII – XIX ст.) мала характер прискороеного колонізаційного освоєння Північного Причорномор'я (особливо після 1783 р.). Отут українці улаштовуються також одночасно з росіянами. На цей етап приходиться і приєднання до Російської імперії Правобережжя Дніпра (Полісся, Поділля, Волині).

Третій (до середини XX ст.) ознаменувався включенням до складу СРСР Східної Галичини (1939 р.), Північної Буковини, Південної Бессарабії (1940 р.) і Закарпаття (1945 р.), а також передачею Кримського півострова в адміністративне підпорядкування УРСР (1954 р.) [1, с.326]

Свободолюбність, нахил до егалітаризму, індивідуалізм - це ті риси українського характеру, що виявились найвиразніше після Хмельниччини. З індивідуалізмом в Україні поєднувалися також авантюризм і кар'єризм у їхньому негативному і позитивному значенні. Коли в ідеї мають панувати рівність та елекція, то чому не можу я бути гетьманом чи полковником? Слов'яни взагалі, й українці зокрема, схильні до безмежного захоплення, піднесення, однак після першої невдачі зневірюються у можливості остаточного успіху і так само швидко переходять до стану повної розпуки і цілковитого знеохочення до подальшої праці. На думку вченого, ця риса характеру є результатом чуттєвого, а не раціонального думання українця, хитань чуттєвого життя між протилежними екстремами, що перешкоджає утриманню внутрішнього ладу і стабільності, гальмує процес систематизації мислення і справи.

Нарешті, ті катастрофи, яких зазнав український народ у своєму історичному розвитку, сформували в українському характері й таку досить поширену рису як замкненість. Ця риса впливає із бурхливої історії України, по якій мандрували протягом століть різні військові сили. Виявляти свою щирю думку перед ними бувало завжди небезпечно.

Згадані вище елементи українського народного характеру в умовах іншого, російського, а потім радянського суспільно-економічного ладу дещо змінилися. Два процеси - урбанізація, внаслідок якої український національний характер уже не репрезентується однобоко тільки селянством, і русифікація, якої зазнала частина української інтелігенції в містах і яка виробила в неї своєрідний диморфізм, призвели до того, що чуттєві емоційні риси, якими жило українське селянство, багато в чому були замінені рисами раціоналістичними, що виробляються в обставинах міського життя. Існуюча різниця між етнічними і культурними типами українця, росіянина пояснюється також тим, що великоруська народність у давні часи формувалася переважно на фінському ґрунті, українська - в сусідстві з тюрками. Ці впливи, а також різноманітні фізичні, економічні, політичні та культурні умови сформували лінгвістичну і психофізичну окремішність даних народностей [6, с. 230]. Визнаючи як незаперечний факт той надзвичайний вплив, що його справив російський народ на історію і культуру України, не можна також ігнорувати наявність певної духовної єдності, що завжди існувала між російським та українським народами. До позитивних якостей українського народу слід віднести цілісність, стихійну гармонію, високу красу побуту, глибоку вроджену логічність думки, високі культурні та соціальні інстинкти, гуманний характер і тонке етичне почуття, прагнення до справедливості.

Панування російської, польської та австрійської держав на українських землях, розвиваючи силу протесту, натомість ослаблювало інстинкт організації. Відомий український вчений, професор Іван Мірчук, який довгі роки очолював Український науковий інститут у Берліні, зауважував, зокрема, що український народ відкидає з рішучістю усі форми співжиття, передумовою яких є суворі дисципліна й повне підпорядкування волі вищого [5, с. 287].

Російський народ у контексті історії і політики Московсько-Володимирського князівства, Російської та радянської імперій, попри етнічно й історично близькі для українського народу риси, виробив глибоко відмінний від українського і взагалі європейського свій власний характер та етнопсихологію. Якщо в середовищі українського народу існували етнопсихологічні та етнополітичні відмінності між його різними землями, то російський народ з його давньою міцною і неперервною державністю виробив насамперед етнопсихологічні класові особливості, які простежуються в усій його історії.

Це, по-перше, відсутність власної людської гідності і неповага до гідності іншої людини; по-друге, відсутність смаку до зручного, добре врегульованого життя для себе та неповага до чужих інтересів і потреб у такому житті; по-третє, відсутність волі до організованого суспільного і політичного життя, схильність до анархізму і навіть до соціального та культурного руйнування, легковажне ставлення до суспільних та культурних цінностей; по-четверте, вічне хитання між суспільним та моральним максималізмом і повним нігілізмом, котре призводить нерідко до повної втрати моральних критеріїв [4, с. 521].

Радянська влада з року в рік нещадно викоринювала свободу як етнопсихологічну рису російського менталітету. Створена за двісті років свободолюбна формація російської аристократії зникла майже вся. Ті в її середовищі, хто не бажав загинути або залишити батьківщину, мусили назовні назавжди поховати в собі почуття свободи і навіть саму потребу в ній і жити подвійним життям. Нова радянська людина не стільки виліплена в марксистській школі, скільки народилася з московського царства, злегка отримавши марксистко - більшовицьке підфарбування. Вона цінує дисципліну і примус і не вірить у значення особистого почину; не вірить не лише мімікривана традиційна партійна еліта, але й створена нею величезна нова інтелігенція.

Ідею створення незалежної України висував Макс Вебер. Для нього цілком природним було те, що українці, соціальна структура яких та рівень розвитку матеріальної і духовної культури значно перевищував російські відповідники, мали утворити свою власну незалежну національну державу.

Найбільшою сусідньою державою і важливим економічним партнером для України була, є, і, скоріше за все, буде надалі Російська Федерація. Важливою частиною світоглядної спадщини російської філософії є ідеологія євразійства, яка останнім часом набуває все більшого значення для формування зовнішньої політики сучасної Росії.

Ідеї стосовно особливої цивілізаційної місії Росії є наріжними у публічних виступах перших осіб держави та низці офіційних документів стратегічного порядку. За словами глави Російської держави, «Россию воспринимают с уважением, считаются с ней только тогда, когда она сильна и твердо стоит на ногах. Россия практически всегда пользовалась привилегией проводить независимую внешнюю политику. Так будет и впредь. Более того, я убежден, что безопасность в мире можно обеспечить только вместе с Россией». Ці меседжі В. Путіна красномовно засвідчують про амбітні плани РФ, її самопозиціонування виключно у ролі фаворита міжнародних відносин, впливової у різних відношеннях країни, гаранта миру і стабільності у світі. Як євразійська держава, Росія прагне збалансувати свій західний і східний вектори зовнішньої політики [1, с. 492].

З одного боку, РФ зацікавлена в поглибленні зв'язків з Європою та не проти того, аби інтегруватися у спільний Європейський економічний простір, а з іншого – виступає активним учасником інституціоналізованих інтеграційних структур Азійсько-Тихоокеанського регіону (АСЕАН, АТЕС, АРФ, АСЕМ, ШОС). Водночас необхідно розуміти, що ані європейський, ані азійський зовнішньополітичні напрями в осяжній перспективі не спроможні задовольнити претензії РФ на статус самостійного інтеграційного центру. Тому Росія – активний прибічник не лише поглибленої інтеграції, а й реінтеграції на теренах колишнього СРСР, з окремими суб'єктами якого у неї ще не втрачені остаточно культурні, економічні, політичні, соціальні зв'язки, що, безумовно, вселяє надію на відродження лідерських позицій. Митний союз, Єдиний економічний простір Росії, Білорусі та Казахстану, робота в напрямку створення Євразійського економічного союзу – все це безпосередні ініціативи РФ. За відповідними політико-економічними проектами з очевидністю прослідковується бажання РФ поновити нову союзню державу. [2, с. 248]

Ідея «Великої України» полягає в об'єднанні всіх етнічних українських земель у межах однієї держави і запровадженні в ній політичного устрою на принципах націократії. Вона знайшла відображення в національному гімні: «Станем, браття, в бій кривавий від Сяну до Дону, В ріднім краю панувати не дамо нікому». Історичне обґрунтування одержала в «Історії України - Руси» Михайла Грушевського, геополітичне – у працях основоположника української політичної географії С. Рудницького «Україна з політично-географічного становища» (1916), «Україна і великодержави» (1920), «Українська справа зі становища політичної географії» (1923). Була популярна у середовищі українських націоналістичних партій та організацій напередодні і після Першої світової війни. Подібні ідеї виникали у народів, які досить пізно створили власну державність (друга половина XIX ст.–початок XX ст.), і держави яких не відповідали їх етнічним межах. Такими є ідеї «Великої Румунії», «Великої Албанії» тощо. В епоху глобалізації, коли формуються принципово нові системи соціальних, політичних, національних зв'язків, їх можна вважати дещо застарілими, хоча вони ще не втратили своєї актуальності і мають вплив на політику деяких країн.

Визначаючи майбутнє українсько-російських відносин, слід зауважити, що Україні слід співпрацювати з Росією за принципом: «У нас не має друзів, у нас не має ворогів – у нас є власні інтереси». Тобто Україні слід уникнути різних «братерських» стосунків з Росією і на перший план висунути власні інтереси, це послужить шляхом до розв'язання проблеми рівноправності та багатьох інших політичних і економічних проблем, бо на державному рівні не може бути людських емоційних почуттів, тобто Україна і Росія можуть бути лише партнерами та добрими сусідами.

Отже, проаналізувавши усі характерні особливості українського та російського етносу, ми можемо із впевненістю стверджувати, що Україна – це самостійна, окрема, незалежна держава, що має власну історію походження, розвитку та перспективи для майбутньої реалізації свого потенціалу, а Росія представляє іншу цивілізацію зі своїми історичними та геополітичними чинниками, що сформували відмінний від українського власний менталітет, звичаї, традиції та етнопсихологію.

Література

1. Гальчинський, А. С. *Нотатки радника президента. Десять років з Президентом Леонідом Кучмою [Текст] / А. С. Гальчинський. – К. : Либідь, 2013. – 584 с.*
2. Гольцов, А. Г. *Геополітика та політична географія [Текст] : підручник / А. Г. Гольцов. – К. : ЦУЛ, 2012. – 416 с.*
3. *Україна на перехресті геополітичних інтересів : актуальні аспекти проблеми [Текст] : зб. наук. пр. за матеріалами міжнар. конф. [м. Ужгород, 5-6 груд. 2006 р.] / редкол. : Ф. Г. Ващук, І. В. Артьомов, І. І. Вовканич [та ін.] ; відп. ред. І. В. Артьомов. – Ужгород : Ліра, 2007. – 346 с. – (Євроінтеграція : український вимір ; вип. 3).*
4. *Україна та Росія : Проблеми політичних та соціокультурних відносин / відповідальний редактор В. А. Смолій. - К.: Інститут історії України НАН України, 2003. - 602 С [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.history.org.ua/JournALL/uacenter/4/28.pdf>*
5. *Україна в сучасному геополітичному просторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vikidalka.ru/3-96049.html>*
6. *Шульга, М. Ключові геополітичні образи сучасної Росії [Текст] / М. Шульга // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президенті України. – 2005. – Вип. 1. – С.322-331*

7. Гурик, М. І. *Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації.* / М. І. Гурик // *Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації: монографія* / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.] ; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.
8. Гурик, М. І. *Декомунізація як шлях побудови україноцентристської моделі історичної пам'яті* / М. І. Гурик // *Актуальні проблеми філософії та соціології.* – 2016. – Вип. 11. – С. 26-29.